

РУШДИ ИЛМҲОИ РИЁЗӢ

Эълон гардидани солҳои 2020-2040 “Бистсолаи омӯзиш ва рушди фанҳои табиатшиносӣ, дақиқ ва риёзӣ дар соҳаи илму маъориф” аз ҷониби Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ -Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон мухтарам Эмомалӣ Раҳмон ба олимони соҳаи илмҳои дақиқ, махсусан ба риёзидонони мамлакат рӯҳи илҳами эҷодӣ бахшид. Ин паём барои мардуми Тоҷикистон, бахусус омӯзандагони фанҳои табиатшиносӣ муҳимму сарнавиштсоз ба шумор меравад.

Ҳанӯз ба масъалаи рушд додани илмҳои дақиқ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон солҳои 1959-1960 ҳукумати онвақтаи Тоҷикистон ба миён гузошта буд. Бо ин мақсад бо ташаббуси ҳукумати онвақтаи ҷумҳурӣ, яке аз олимони шинохтаи тоҷик, профессор, Султон Умаров– номзади илмҳои физика ва математика, ки дар вазифаи Раиси Совети Вазирони Ўзбекистон фаолият мекарданд, ба Тоҷикистон ба ҳайси Президенти Академияи Илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон даъват карда шуд. Бо ташаббуси бевоситаи он кас дар назди президиуми Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон шӯъбаи илмҳои физика ва математика ташкил шуд, ки якумин мудирини ин шӯъбаро номзади илмҳои физика ва математика, дотсент Латиф Хоҷаев ба уҳда доштанд. Баъдан ба сифати мудирини ин шӯъба номзади илмҳои физика ва математика Михайлов Леонид Григоревич таъйин гардиданд. Бо ташаббуси Умаров С.У. донишҷӯёни болаёқати курсҳои болоии Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В.И.Ленин (ҳоло Донишгоҳи миллии Тоҷикистон), факултети физика ва математика барои фаъолият ба ин шӯъба дават карда шуданд. Хатмкунандагони болаёқати факултети физика ва математикаи Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон ба номи В.И. Ленин, факултети физика ва математикаи Донишгоҳи давлатии шаҳри Хучанд, факултети механика ва математикаи Донишгоҳи давлатии шаҳри Самарқанд барои фаолият ба ин шӯъба қабул шуданд. Умаров С.У. алоқаҳои илмӣ худро бо олимони шинохтаи мамлакат истифода бурда, аксарияти он ҷавононе, ки дар академияи илмҳо ба қор қабул шуданд, ба мактабҳои илмӣ онвақтаи математика, физика, кимё, ки дар мактабҳои олии ва Пажӯишгоҳҳои илмӣ-тадқиқотии Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон Шуравӣ, ба шаҳрҳои Москва, Новосибирск, Минск, Ереван, Тбилиси барои таҷрибаомӯзӣ фиристонида шуданд. Ба ҷавонони тоҷик олимони сатҳи ҷаҳонӣ академикони АИ СССР И.Н. Векуа ба Ҷӯраев А.Ҷ., Кочина П.Я. ба Сатторов М. С., Соболев С.Л. ба Халилова М. ва Хаитов Т. И. ва дигар олимони шинохта роҳбарӣ мекарданд. Ин кӯшишҳои хайрхоҳонаи роҳбарон натиҷаи босамар дод. Ҷавонони онвақтаи Тоҷикистон Ҷӯраев А.Ҷ., Усмонов З.Ҷ., Сатторов М.С., Раҷабов Н., Усмонов Н., Шобозов М.Ш., Илолов М.И., Бойматов К., Раҳмонов З.Х., Ҷангибеков Г., Юнуси М. ва дигарон аввал рисолаи номзадӣ, баъдан рисолаи докториро дифо намуданд ва ҳоло як қисми онҳо академикони АИ ҶТ интихоб гардидаанд. Ҳамин натиҷа буд, ки

дар Тоҷикистон як чанд мактабҳои илмӣ ба вучуд омаданд, ки аксарияти онҳоро математикони ҷаҳон эътироф мекунанд.

Барои ба воя расидани олимони соҳаи математика дар Тоҷикистон ҳиссаи Академики АИ Ҷумҳурии Тоҷикистон, гирандаи мукофоти давлатии Тоҷикистон ба номи Абӯалӣ ибни Сино Михайлов Леонид Григоревич, академики АИ Ҷумҳурии Белоруссия, яке аз олимони шинохтаи сатҳи ҷаҳонӣ Гахов Ф.Д., Академики АИ СССР, олиме, ки барои инкишофи яке аз соҳаҳои математика “Функсияҳои умумикардашудаи аналитикӣ” ҳиссаи худро гузоштааст, Векуа Иля Нестерович ва дигар олимони давраи шӯравӣ бениҳоят назаррас аст.

Натиҷаи чунин кӯшишҳо буд, ки дар Тоҷикистон якчанд мактабҳои илмии пурқувват рӯи кор омаданд. Масалан, мактаби илмии академикон Абдуҳамид Ҷӯраев, Леонид Михайлов, Мамадшо Илолов, Зафар Усмонов, Нусрат Раҷабов, Шобозов Мирган ва дигарон ба вучуд омаданд. Ҳар яке аз ин мактабҳои илмӣ аз 10 то 30 номзад ва докторони илм тайёр кардаанд. Ин мактабҳои илмӣ дар миқёси ҷаҳон шинохта шудаанд. Натиҷаҳои ба даст овардаи онҳо дар журналҳои бонуфузи ҷаҳон, аз он ҷумла дар Гузоришҳои Академияи Илмҳои Русия, дар журнали Муодилаҳои Дифференциалӣ, нашриётҳои “re World Scientific”, “Kluwer Academic Publishing”, “Longman”, “Springer”, нашриёти Донишгоҳ Техрон, ба забонҳои англисӣ, русӣ ва форсӣ нашр гардидаанд.

Барои тайёр намудани кадрҳои баландхатисоси соҳаи математика ҳиссаи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон нақши бузург дорад. Махсусан баробари дар назди факултети физика ва математика кушода шудани гурӯҳи тоҷикӣ доир ба ихтисоси математикаи умумӣ хоҳишмандони дар ин гурӯҳ таваҷҷуҳи зиёд намуданд. Масалан соли 1955 барои дохил шудан ба гурӯҳи умумӣ тоҷикии математикаи умумӣ ба ҷои 25 нафар 225 нафар довталаб омада буданд.

Барои ба соҳаи илм ҷалб намудани донишҷуён олимони шинохтаи Ҳукумати Шӯравӣ барои хондани курсҳои махсус ба Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон даъват карда шуданд. Дар солҳои гуногун олимони шинохта, академик Илин В.А. аз Донишгоҳи шаҳри Москва ба номи Ломоносов В.С., профессори Донишгоҳи давлатии шаҳри Санкт-Петербург Смирнов С.М., профессори Донишгоҳи шаҳри Воронеж Красноселский М.А., профессори Пажӯишгоҳи Математикаи дар Сибир будаи Академияи илмҳои СССР Янушаускас А.И. ва дигар олимони шинохта даъват карда шуданд. Барои боз ҳам амиқ омӯختани фанҳои дақиқ олимони хориҷӣ дават карда шуданд. Аз он ҷумла, Директори Пажӯишгоҳи математикаи Донишгоҳи озоди шаҳри Берлини Германия Бегер В., профессори Донишгоҳи Фрайбурги Германия Михаил Райсиг ва дигарон.

Эълон гардидани солҳои 2020-2040 “Бистсолаи омӯзиш ва рушди фанҳои табиатшиносӣ, дақиқ ва риёзӣ дар соҳаи илму маориф” мутахассисони соҳаро водор менамояд, ки дар навбати аввал он потенциали кадрӣ, ки ҳоло дорем, побарҷо нигоҳ дорем.

Дуюм, ҷалб намудани донишҷуёни болаёқат аз ҳамаи донишгоҳҳои Тоҷикистон ва берун аз он ба фанҳои дақиқ ҷоннок карда шавад. Дар Тоҷикистон шогирдоне дучор шудан мумкин аст, ки якчанд забонҳои хориҷиро медонанд, илми математикаро хуб мефаҳманд, барои онҳо шароити хуби кориро муҳайё сохтан ба мақсад мувофиқ аст.

Сеюм истифода бурдани грантҳои хориҷӣ мебошад. Бо ин мақсад мо бояд аз мактаби миёна сар карда то ба сатҳи донишгоҳӣ ҷавонро тайёр намоем. Барои лоиҳа пешниҳод намудани наврасон бояд забонҳои хориҷиро, аз он ҷумла забонҳои англисӣ ва немисиро хуб донанд.

Фикр мекунем, замони он расидааст, ки Фонди илмҳои дақиқ ва математика ташкил карда шавад, ки бо дастгирии ин фонд олимони ҷавони ҷумҳурӣ имконияти дар конференсияҳои байналмилалӣ иштирок ва маъруза карданро дошта бошанд.

**Нусрат Рачабов, профессори кафедраи
таҳлили математика ва назарияи функсияҳо**